

prof. Ante Podrug (Hier. Ep. IV, 105: Benevolentia, admiratio et reconciliatio) i prof. Tonći Maleš (Sancti Hieronymi expositio quatuor evangeliorum. Prologus: Jeronim kao egzeget /tumač/ Biblije). Epigrafsku radionicu u Arheološkom muzeju, na kojoj su se čitali kršćanski natpisi s različitih vrsta salonitanskih nadgrobnih spomenika, vodila je prof. Inga Vilogorac Brčić.

Seminar je završio priredbom u Galeriji Vidović, u zgradi nekadašnje Klasične gimnazije. Sudionici su ondje predstavili svoje radove te su im dodijeljene zaslužene diplome i nagrade.

Zvonimir Bošnjak

Homo necans

Interpretacije starogrčkih žrtvenih obreda i mitova

Walter Burkert

HOMO NECANS

biblioteka Homo absconditus, Naklada Breza, Zagreb, 2007.

Burkert u prvoj rečenici knjige zapisuje: »Nisu toliko granice znanosti, nego preobilje onoga što se može znati, ono što čini pokušaj da se objasni religiozno ponašanje čovjeka gotovo beznadnim poduhvatom.«

Prvo izdanje filološko-antropološke studije »Homo necans, Interpretacije starogrčkih žrtvenih obreda i mitova« datira u relativno davnu 1971. godinu, što i sam Burkert u pogovoru iz 1996. godine smatra ograničavajućom činjenicom za novija izdanja. Naime, u pogovoru autor upozorava da poneki elementi ove, možemo to slobodno reći, ekspertize antičke religije neće biti autentični ni istiniti jer su u međuvremenu spoznaje o njima promijenjene i osuvremenjene. Korektno od Burkerta, ali možda nepotrebno. Jer što reći o suvremenim religioškim interpretacijama i konfliktima ako su iz perspektive 70-tih godina prošlog stoljeća izgledale »beznadno« složenima.

Kako smo rekli, filologija je matična disciplina Walter Burkerta, ali on ni u jednom trenutku ne odustaje od složenih kulturoloških i antropoloških analiza dubljeg smisla starogrčke religije. U skladu s vremenom u kojem je nastalo, djelo je bogat izvor problematizacija, reminiscencija i aktualizacija koncepata čiji su autori tada vodeći antropolozi, psiholozi i sociolozi (ne smijemo, naravno, zaboraviti ulogu starogrčke filozofije i klasične filologije kao polazišta). Dakle, sa strane sadržaja riječ je o iscrpnoj, ponekad minucioznoj studiji koja fenomenima koje prati; religiji, obredu, ritualu i žrtvi pristupa iz velikog broja perspektiva što je čini rijetkom i vrijednom.

Žrtveno ubijanje je, smatra Burkert, temeljni doživljaj »svetog«, odnosno religioznost čovjeka počiva na obredu prolijevanja krvi, klanja i jedenja. Koliko god ova rečenica zvučala antihelenistički, ipak je njeno značenje duboko kulturno. Jer žrtvu treba odabrati, pripremiti; čin žrtvovanja se odvija u nekoliko faza, obred je valjan samo ako su drugi ljudi iz zajednice prisutni, postoji strogi protokol sudjelovanja drugih i, na kraju, tu je emocionalni vrhunac koji spaja oduzimanje života žrtvi, strah i/ili oduševljenje prisutnih u »običaj žrtvenog vriska«. Tijelo žrtve se komada, posvećuje, pri-

prema za gozbu i jede; mast, žučni mjehur i kosti se ne jedu, ali se posvećuju na žrtveniku. Iz jetre se proriče...

Kako protumačiti ovakvo žrtvovanje? Supstitucija za kanibalizam, kompenzacija agresije, primordijalni nagon lovca, čin grupne solidarnosti (obred i ritual)... svakoj od ovih hipoteza Burkert posvećuje prostor.

Obred, kao najvažniji religiozni čin, prate emocije zaprepaštenosti i oduševljenja, ali i priznanje apsolutnog autoriteta; žrtvovanje sadrži upravo te elemente koji se mogu zajednički nazvati doživljaj svetog. Pri vršenju obreda ljudi uvijek vode računa da njihova mladež bude u prvim redovima... simbole svetog treba prenositi (ili komunicirati, kako bi danas rekli) i u tome je najdublja posveta društvenoj solidarnosti. U toj translaciji obreda i rituala svetosti u stvarnost od velike pomoći su mitovi. Bez obzira na porijeklo mita, njegova struktura je prepoznatljiva; ona je ponavljajuća, ona je povezana s praktičnim uputama za život i obred i ona je legitimirajuća.

Sadržaj knjige je podijeljen u pet osnovnih poglavlja; Žrtva, lov i pogrebni obredi, Vukodlaci oko tronožnog kotla, Raspad i novogodišnja svetkovina, Antesterije i Eleuzina. U svakom od ovih poglavlja Burkert iznosi veliki broj primjera i opisa pojedinačnih slučajeva (Likeje i Likaon, Pelop u Olimpiji, Tijest i Harpag, Aristej i Akteon, Delfski tronožac, Pogled na Odiseja i dr.) kombinirajući originalne izvore s postojećim tumačenjima starogrčke religije. Česte su i komparacije s drugim, u vremenu ne baš bliskim, religijskim sustavima (npr. simbolička i narativna povezanost s kršćanstvom).

Na kraju, umjesto zaključka: »Činjenicu da su u našoj suvremenoj kulturi ritualizirano ubijanje i svečano ubijanje isključeni treba promatrati kao napredak. Nema više javnih smaknuća, koja su uvijek pomalo nalikovala na žrtvovanje ljudi. Jeza koja bi se, kao i ranije, povremeno osjetila u tijelu danas se može izazvati gotovo isključivo u virtualnom svijetu. Ali ipak potiče na razmišljanje to što u čitavom svijetu u kulturnoj tradiciji koju poznajemo ili možemo upoznati nasilje i prolijevanje krvi uvijek na sebe privlače posebnu pozornost te su svjesno oblikovani i utvrđeni u ritualima i mitovima, a zatim i u povijesnim knjigama. Utoliko je temeljiti interes za žrtveni ritual kao čin ubijanja i dalje legitiman« (Burkert, str. 336)

Zlatko Šešelj

Lexicon Latino-Illyricum

Pavao Ritter Vitezović

LEXICON LATINO-ILLYRICUM

Svezak prvi, prijeslik rukopisa, ArTresor naklada, Zagreb 2000.; Svezak drugi, prijespis i obrada, ArTresor naklada, Zagreb 2010.; Svezak treći, Hrvatsko-latinski rječnik, ArTresor naklada-Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje, Zagreb 2009.

Točnost poznate sentencije, da će vam Hrvati oprostiti sve osim uspjeha, posvjedočuju nam brojne biografije, od kojih je ona Pavla Rittera Vitezovića jedna od najupečatljivijih. Rođen u Senju (1652. godine) proveo je život u strastvenom nastojanju da pomogne svojoj domovini koja se u tom čemernom vremenu raspadala u svim svojim aspektima: gospodarskom, političkom, duhovnom i socijalnom. Odlično obrazovan (prvo je obrazovanje stekao najvjerojatnije u Senju, potom kod isusovaca u Zagrebu, a zatim u Rimu), ali u feudalnom vremenu neplemić, neštedimice je dijelio svoje intelektualne plodove, a u srazu s najvećim neprijateljem *Regni Croatorum*, Otomanskim carstvom, uzeo oružje u ruke kao vojnik, doguravši do časničke dužnosti, da bi se u zreлом životu prihvatio tiskarstva vjerujući kako će uz pomoć tiskarske preše Hrvatskoj vratiti svijest o nekadašnjoj veličini. I, dakako, kao i mnogi drugi intelektualci, zamjerio se plemstvu i svećenstvu koje je sve učinilo da tog rodoljubnog intelektualca uništi, što im je, doslovce i uspješno: morao je, ljudski i financijski slomljen, napustiti Zagreb, pa početkom 18. stoljeća odlazi u Beč gdje umire u krajnjoj neimaštini 1713. godine potvrđujući onu Krležinu da su hrvatski intelektualci umirali od gladi, ludila ili samoubojstva.

Za života je već glasio za najumnijeg i najobrazovanijeg hrvatskog muža, no to mu nije pomoglo da sasvim ne izbljedi u kolektivnoj memoriji ovoga naroda, kojem su uvijek bili miliji gubitnici nego stvaraoći, no to je tema neke druge rasprave.

Vitezovića se danas – ako uopće – prepoznaje kao autora omanje, ali važne rasprave *Croatia rediviva*, no bio je autorom mnogih drugih historijskopolitičkih rasprava pisanih latinskim ili hrvatskim jezikom. Uz političku pak produkciju, koju je kao strastveni rodoljub smatrao alatom u svojoj (pomalo samotnoj) borbi za obnovu Hrvatske (u izrazu *reliquiae reliquiarum*, kojeg je upravo on skovao, da bi danas bio čest naslov u povijesnim tekstovima o tom razdoblju hrvatske povijesti, iskazane su tuga i bunt koji osjeća prema stanju u domovini), važno mjesto u Vitezovićevim mislima i djelima ima hrvatski jezik: zanima se pravopisnim mogućnostima i rješenjima (najvažnijima prije Gaja). U sklopu tih interese stvara latinsko-hrvatski (i, vjerojatno, hrvatsko-latinski) rječnik u kojemu jezik intelektualne Europe spaja sa svojim vlastitim.